

Տարեկան 10 ռուբլի, վեց ամիսը՝ 6 ռուբլի, երեք ամիսը՝ 3 ռ. 50 կ. ամիսը՝ 1 ռ., հասցով 5 կոպեկ:

Խրատողական հասցեն՝ Тифлисъ. Редакция «Нор-Даръ»
կամ Tiflis. Rédaction «Nor-Dar».

Խրատողական քաղ. ամիսն օր (ընդիմ օրերից) ժամը 9-ից մինչև 2-ը: Յայտարարութիւններն ընդունում են ամեն լեզուներով: Յայտարարութիւնների քաղին 2 կ., ընկած ներքին համար կրկնապատկի:

ՔԱՆՆԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆԱԿԱՆ

ՆՈՐ-ԴԱՐ

ՈՒԹԵՐՈՐԻ ՏԱՐԻ

Ք Ր Փ Լ Ի Ս Ս Ը

ԱՄԱՐԻԿԱՆ 1892 ՔԱՌԱԿԱՆԱԿԱՆ

(Ի նկատի ունի տարի)

Էջ հրատարակում է նախ քան թիվը օրը՝ Բաշի Լեռնի, երեւոյթի և քաղաքի հետադարձ օրերից:

ԽՐԱՏՈՂԱԿԱՆ ՏԱՐԻՆՈՒՄ ԵՆ ԵՆ ՍԵՊՏԱԿԱՆ ԶԵՆՈՒԹՅՈՒՆԵՐ

Տարեկան գինն է 10 ռուբլի, վեց ամիսանը՝ 6 ռուբլի, հատով 5 կոպ. ԵՐԻՌՈՒՅԻՄ, ԹԻՒՐԻՍԻՅԱՆ, ԱՄԵՐԻԿԱՅԻՄ, և այլ հեղատու երկրների բաժանարարները վճարում են տարեկան 40 ֆրանկ:

Բաժանարար են գրում իւրաքանչիւր ամսի 1-ից միայն: Թիֆլիսի ՍՏՈՒՄ ԲԱՅԱՆՈՒՄ ԵՆ ԵՆ ՍԵՊՏԱԿԱՆ ԶԵՆՈՒԹՅՈՒՆԵՐ

Բաժանարարները գտնուում է Պուշկինական փողոցում, Ալուերի գիմնազիայի Ստատուսի տանը № 14., մուտքը թափելով: Օտար քաղաքներից գիմնում են խմբագրութեան՝ ТИФЛИСЪ. ВЪ РЕДАКЦІЮ ежедневной газеты «НОРЪ-ДАРЪ» կամ Tiflis (Caucase) Rédaction du journal «Nor-Dar».

ԲՈՂԱՆԴԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Ա ռ ա ղ յ ո ղ օ ղ

Ք Ր Փ Լ Ի Ս Ս ը

Թերեքից կամ, ըստ համարի թիվը, բաժանում կողմից: Պ. Ա. Մատուրանի նուէրը: Ս. սինդի մի նոր կարգադրութիւն. Վարդիկեանց երգերը: Հայերէն «Պատմութեան» օպերան: Հոգ. կառ. մի շրջաբերականը՝ Նոր ձեռնարկ: Կովկ. հասանազատների ժողովը: Կողմադրութեան պատմութեան վարաց

հրատ. ընկ տպարանը՝ Վրացիէն

Mascotte, օպերետը, Բագուից, Կան.

ձախից, Շուշուց: Սուրմից:

Նամակներ Մոսկուայից (III):

Ք ա ղ ա ք ա կ ա ն. — Քաղաքական

լուրեր:

Խ ա ռ Ն Լ Ո Ւ Ե Ր Ի

Հ ե ա զ Ե Ն Ե Ր

Ք ա ն ա ս Ե Ր Կ ա ն. — Ուսանողը

գրելու:

Յ ա յ ա ա Ր Ո Ւ Թ Ի Ե Ն Ե Ր

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՈՒՍԱՆՈՂ ԳԻՐՈՒՄ

Ձ... գրելուց Օհանջանի օրդին տարալին արձակուրդներին Մոսկուայից նոր էր հայտնիք վերադարձել: Կա թիֆլիսի ռեզիդենցիայից էր Պետրոսովսկայա, ձեռնարկը, և այլուց մտնելուց երեք տարի էր անցել՝ որ տուն չէր եկել: Թիֆլիսից վերադառնալիս շատ հասարակ էր երևում. աշակերտական գրեցիկ ու համեստ գրեցիկ մէջ Գրեգորիէն ընդհանուր ուղարկութեան առարկան էր, որին գրեցիկը մտնելով մտերմաբար բարեւում էին, աշխատելով ամեն կերպ այդ վարդի-սերտը շահել: Մոսկուայից վերադառնալիս բանն ուրեւ էր: Այս անգամ մեր ուսանողը երեւոյթ մագերի խոտախաղի մագերի չէր, որոնց տակից հագնել երեւոյթ աչքերը մի տեսակ կտակած էին յաւուրանում անսովոր նայողների մէջ: Գրեցիկը շաղի չափ մի աշակերտ շատ, հարկին մարական կապոյտ վերնաշաւիք, կիսից հաստ քղով հոգա տուած, որն ծոպերը ծնկներն էին լծակում, որն մի հարուածից կանգնելով կորում էր շուրջը: Ներքուստ էլ էր իրենու մի ուսանողը. նա այլ ևս առաջուկ չէր ծնւած: Երեւոյթ մագերի չէր, քան ի խոտած և՛ ամենա-

գրեցիկը՝ ծանօթներին պատահելով՝ առաջ ինքը չէր բարեւում առաջուկ աչքի: Այդ բանն արդէն զգուշացնելին շատ անակարճ էր երևում:

— Նայե՛ք իսկ դէպ՝ ուսումը սէր ունեցողները, Գրեգորիէն տեսնելով յայտնի ինքն ուղիքի իւր երեւոյթը ընկերները բռնած գրեցիկը՝ ներդառն իրար ասում էին՝

— Սրանից եղբ եթէ հարկը օրդին ունենամ մէկին էլ ա ուսումն չեմ տալ, քանի որ ուսումն այդպէս օտարացնում ա մեզանից... Գրեցիկը դարձնում շարքա վարժապետը, որն ունէր մեծ մասն ապուրիկների ցանկն էր մտել, դաստաւելութեան դեռ չարեւակում էր, և ուսանողը մի անգամ գոնէ դարձնում չմտա՛ տեսնելին հայրի, ախար մէջ է ժողովրդական համեստ մշակը:— այս էլ միւս կողմից էր օտարութիւն երևում գրեցիկների տաքում... Հասարակական կարծիքից ձեռնուած՝ Օհանջանը մի անգամ օրդին հարցրեց.

— Գրեգորիէն, ինչու մի անգամ գոնէ ոտք չես դնում մեր դպրոցը, ուսումնական տղայ ես՝ տեսնա՛ ինչ կայ, ինչ չկայ: Արդէն, հասարակութիւնը բամբասում է:

— Ե՛հ, ինչ պիտի լինի. ես առանց տեսնելու էլ գիտեմ ինչ կայ: Ուսումնաւորանքի աւելի բարձր հարց է գրաւում իմ ուղարկութիւնը, — պատասխանեց օրդին այնպիսի մի հանգով, ինչպէս պատասխանում են երեւոյթի, երբ վերջինս մի անգամ նկատողութեան

Թիֆլիս, 23 դեկտեմբեր, 1891 թ.

Ձեռք գրում մեզ մօտիկ և մեզ հետ ապրող մի ժողովրդի լուսաւորութեան մասին խորհրդածութիւններ, որպէս զի մեր ասածներից այդ ժողովուրդը օգտուել մեր երկրի մահապաղաններին չենք ուզում հասկացնել մամուլի կարողութիւնը և այն, որ իրենք մի թերթ էլ չունին և մի թերթ էլ չէր կարողացան պահպանել:

Ձեռք անում այդ նրա համար, որովհետեւ մահապաղանները հայոց թերթի չեն կարողում, հետևաբար և հայոց թերթի խորհրդածութիւններից չեն կարող օգտուել: Մեր խորհրդածութիւններից օգտուողները նրանք պետք է լինին, որոնց համար հրատարակում է թերթը, և օգտուում են նրանից:

Այդ ի նկատի առնելով շատ անգամ մօտիկ թողած մենք հեռու գտնուող ժողովրդների մասին ենք խօսում, ի նկատի առնելով միշտ այն հանգամանքը, որ թերթը կարգացողների համար է հրատարակում և ոչ թէ հրատարակողների համար:

Բուլղարիան մեզանից հեռու է, բայց նրա մասին տեղեկութիւններ կան, որ ամբողջ աշխարհին հետաքրքրելով մեզ էլ պետք է, որ հետաքրքրէ: Ըստիւնքեան անշահալիք երկիրը արդարև ուղարկութեան արժանի է:

Թիւն է անում իրենից հասկացողին. — Իսկ գիտես, օրդին, ես քո բարին եմ ցանկանում. այնպէս արա, որ ժողովրդի բամբասանքի տակ չընկնես: Որդին աւելորդ համարեց պատասխանել:

— Բայց այն ինչ հարց է, Գրեգորիէն, որ քեզ համար ուսումնաւորանքի բարձր էլ լինի մեզ էլ ասես, — հարցրեց հայրը մի մեծ նորոթիւն սպասելով իւր օրդին:

— Այդ հարցն ըմբռնելու համար, պոլիտիկական էկոնոմիկա են ասում, պիտի ունի գիտութիւնն իմանալ:

— Այնպէս ասա, որ հասկանա՛ք, օրդին, դու հօ քո մօր իրողումը չօգտուիր:

— Ի՛յ! Ինչպէս ասեմ՝ որ հասկանալի լինի: Այդ գիտութեան գրեցիկը խնդրելիքից մինչ էլ այն է, որ իմանալ կարողանալ յարաբերութիւնը գէշ պիտի աշխատանքը: Հասկանալու արժանի ժողովրդը հարցրեց օրդին՝ կամենալով, կարճե՛ս, իրարմէլ հօր ըմբռնողութեան չափը:

— Լաւ հասկանալ, պարզ ասա, այդտեղ աշխատանքային ձայն էլ ունի, երևում է թէ հետաքրքրեւ ըստ է լինելու:

— Անշահի հետաքրքրեւ գիտութեան է, որ երբեք հօր նկատողութիւնից վրայ ընդհ ռւսանողը:

— Պոլիտիկական էկոնոմիկա, — շարունակեց բացատրութիւնը, — ուզում է իմանալ՝ աշխատաւոր մարդիկ — մշակներ իրենց կատարած գործին հա-

Ն Ե ինչպէս ուղարկութեան արժանի չը լինի մի թէպետե փոքրիկ պետութիւն, որ մի տասն և հինգ տարի առաջ դոյութիւն չունէր, իսկ այժմ կոչուած է ընդհանուր, եւրոպական պատերազմ յարուցանելու:

Ինչքան էլ որ քաջութեամբ կռուէին հօ բուլղարները կորած, պրծած էին և գրանց հետ էլ Սերբիան, եթէ հանգուցեալ բարի կայր Ալեքսանդրը վրայ չը հառնէր, չ'օգնէր գրանց, անխուսափելի կորուստից չազատէր գրանց: Այսօր բուլղարական ազգը ոչ թէ միայն կալ, այլ և իրի փոքրիկ պետութիւն գոյութիւն ունի:

Բայց այդ փոքրիկ պետութիւնը քաղաքական հանգամանքների շրջանում մեծ պետութիւնների յարաբերութիւնների մէջ միջամտում է, այսպէս ասած իրեն ոյժից և հասակից վեր քաղաքականութեամբ է պարտւում:

Քաղաքական լուրերից և հեռագրերից լայնի է ընթերցողին, որ բուլղարական կառավարութիւնը արտաքին է բուլղարիայից ծրարաւ հպատակ մի թղթակցի հակառակ Սօֆիայի ֆրանսիական ներկայացուցչի կամքին:

Ծրանսիական կառավարութիւնը իւր ներկայացուցչի ձեռքով բողոքել է այդ բանի դէմ և պահանջել է քան և չորս ժամուայ ընթացքում հատացում այդ մասին:

մեծամ վարձ են ստանում, թէ՛ աւել կամ պակաս:

— Այժմ հասկանալու ցած և տարաւորութեան ձայնով ասաց հայրը՝ միտքն այն բանի վրայ գցելով թէ մի այսպիսի հարց ինչպէս կարող է դարձնալ հարցից բարձր լինել, որ ասում էր օրդին: Այն ինչ օրդին ոգևորում սկսեց իւր մտնել իւր բացատրութեան մէջ:

— Դիտելով հարցը վարձեցրած այդ հարցն ասում է՝ «մշակների» հարցն ամբողջ եւրոպական գրադուած է ներառում...

Թէև հօր համար կատարելու անհասկանալի էին խորագր. և «գրադուած» բառը, բայց նա չկամեցաւ այլիս այդ բանի մասին խօսել, դատարկ, որ հարցն իրենց գրեցիկ պիտի շատ և շատ հետէ լինի...

II

Այս ամառ Թիֆլիսից հայրենիք էր վերադարձել ուսանողը համապետական Արամը, որ հօր էր ներք. դպրւանոցի ՎԻ. Իրիտելը: Արամն այն և՛ ընտանեւորներից էր, որոնք ուսանողի վրայ մի տեսակ արհեստագործութիւն էր համարում իրեն համար, որ ուսանողի հետ պիտի տեսէ, իստէր, թարմ դադափարներ ընդունէր, այդ նպատակով էլ ամեն օր յաճախում էր նրա մօտ, որն իւր կողմից շատ սիրալի կերպով էր վերաբերւում դէպի նա:

Արամ, մշակների հարցն ինչ շատ է հետաքրքրում. ես ցանկանում եմ, այսինքն յետ կոչել երկրից արտաքին թղթակցին, ներդրութիւն խնդրել և այլն:

այսինքն յետ կոչել երկրից արտաքին թղթակցին, ներդրութիւն խնդրել և այլն:

Բուլղարական կառավարութիւնը ընդունելով, որ ծրարաւայի թղթակցից չը պետք է խառնուէ, բայց խառնուած է բուլղարական գործերի մէջ, ոչ թէ ոչինչ հատացումն չէ տալիս ծրանսիային, այլ իւր կարգադրութիւնը իրաւացի և արդար է համարում:

Ծրանսիական կառավարութիւնը իւր է կոչում Բուլղարիայից իւր ներկայացուցչին և կարում է Բուլղարիայի հետ իւր զիջումատիկական յարաբերութիւնները:

Տարուայ վերջը այդ մասին խօսելով, ուզում ենք ցոյց տալ թէ ընդհանուր եւրոպական խաղաղութիւնը խանգարելու ինչպիսի յարմարութիւններ ունի բուլղարական ըստիւնքեան չնչին, պետութիւնը:

Աւելի լուսարանում է այս գրութիւնը նրանով, որ ծրանսիայի և Բուլղարիայի միջև տեղի ունեցած այդ միջադէպի վերաբերութեամբ Աւստրիա-ունգարիայի, Իտալիայի, Անգլիայի նշանաւոր և ազդեցիկ թերթերը բուլղարական կառավարութեան կողմն են բլրանում:

Այդ հանգամանքը և լինեալ միջադէպը ցոյց են տալիս թէ մօտիկ ապագան ինչ է կրում իւր գրկումը:

օգտուելով հանգամանքից, այդ հարցը տեղն ու տեղն ուսումնասիրել. կգան ինչ հետ գնանք դաշտերը հնձողների մօտ, — ասաց ծի օր ուսանողը՝ մագերի թափ տալով, որ արդէն աչքերն էին ընկել:

— Մեծաւ օւրախութեամբ, վրայից ընդ Արամը:

— Դէ, գիտե՛ք, ասեց ուսանողն ու չնչնգուտ լիպտը ձեռն առաւ: Յուշիկն չոր օրերից մինչ էր, օդն ալուշին էր տալիս: Մշակների կեանքն ուսումնասիրող գրուել կալի, խառնի խուրը մտածմունքներով ծանրացած՝ մի ձորից բարձրանում էր, նրա կողքից, սպիտակին տալով, գնում էր Արամը: Այս ժամից յետ «մշակների» բարեկամ մի արտի կողքի կանգնեց, որն մէջ մի միտակ հնձող աշխատում էր:

— Խեղճ մշակներ... օրդին ծանր է ձեռ վիճակը՝ տուր ձայնով բացականչեց ուսանողը, մշակն աչքովն ընկնելիս Արամը յախաղաղութեամբ ընդունեց այդ բացականչութիւնը, կարծելով թէ իւր գիտութեանը մի բան աւելացաւ:

— Արամ, այդ հնձողին ծանախում ես: — Ինչպէս չէ՞ Թեւազանց Անդրեաւըն է:

— Чортъ его побери! մեր հարեանին էլ չեմ ծանախում: Արամն խիղջ կրաւից այդ ուսեղն բացականչութիւնը, ուրախանալով որն մի նոր բան էլ տուրից, Հնձողը գրուել կալի հաշանի հետ կոչել էր տալի, և չնկատեց, որ

— Տես, Անդրիաս, ես երդւմ եմ Կե-

